

Botanikdagarna i Västergötland

Det var arton år sedan Botanikdagarna senast utspelade sig i Västergötland. Nu var det hög tid att återknyta bekantskapen med landskapet.

HANS THULIN

Så var det åter dags för västgötarna att visa sitt landskaps botaniska rariteter. I ett soligt väder samlades i somras ett nittiotial intresserade botanister i Lundsbrunn norr om Skara. Vädergudarna hade bestämt att det skulle bli rejält med regn och blåst men vid slutet av de fyra dagarnas utflykter kunde vi konstatera att vi haft ett utmärkt exkursionsväder.

Föreläggningen på Lundsbrunns kurort blev helt perfekt. Västergötlands botaniska förening med Anders Bohlin i spetsen hälsade oss välkomna, och alla guider gjorde ett utmärkt jobb.

Falbygdsturen

Här gick turen i det kuperade landskapet förbi Mösseberg, Älleberg och de andra västgötska platabergen. Första stoppet gjordes vid Falekvarna i Slöta socken. Här studerade vi en vackert blått blommande fodergetruta *Galega orientalis*, en inkomling från Kaukasus och Ryssland som ofta kallas för ryssklöver. Strax intill kunde vi i vägkanten klappa en rejält taggig växt – fodervallört *Symphytum asperum*. Även småsnärjmåra *Galium spurium* ssp. *vaillantii* stod i åkerkanten.

Nolgården

På Nolgårdens ås i Näs i Vartofta-Åsaka socken, kunde vi njuta av fjädergräsets *Stipa pennata* skira vajande vipa. Den växer tillsammans med ett antal andra sällsyntheter på denna förnäma

stäppartade torräng som fridlystes redan 1948. Årets blomning var fåtalig med bara tjuo till trettio strån. Vissa år kan flera tusen strån av gräset ses. Fjädergräset var förr betydligt vanligare, och kunde på 1700-talet användas till pyntning vid konfirmationen.

Förutom fjädergräset beundrade vi drakblomman *Dracocephalum ruyschiana*, som blommade vackert på en solöppen sydostsluttning i en torrbacke, medan den smalbladiga lungörten *Pulmonaria angustifolia* redan hade blommat över. Den har till skillnad från drakblomman ökat under senare år. Bland många andra intressanta arter kan nämnas trollsmultron *Drymocallis rupestris*, fältvädd *Scabiosa columbaria*, praktbrunört *Prunella grandiflora*, backruta *Thalictrum simplex* ssp. *simplex* och ängsvide *Salix starkeana* ssp. *starkeana*, som vi lärde oss skilja från svartvide.

Figur 1. Fjädergräsets *Stipa pennata* fantastiska fjäderlikt förlängda borst glimrade i år i mindre omfattning än vanligt på Nolgårdens ås. Foto: Margareta Edqvist, 26 juni 2008.

Figur 2. Den frodiga ormbunken safsa *Osmunda regalis* grönskade i flera fina bestånd vid Ettak strömmar i Tidan. Foto: Hans Thulin, 26 juni 2008.

Ettak strömmar

Tidan bildar vid Ettak strömmar ett antal mindre fall. Här gick vi en trevlig promenad utefter ån där den sällsynta flodpärlmusslan lever. Safsa *Osmunda regalis* blev naturligtvis den mest fotograferade arten. Den uppenbarade sig i stora bestånd ute i ån. Vidare noterade vi hampflokel *Eupatorium cannabinum*, kransrams *Polygonatum verticillatum*, tibast *Daphne mezereum* och lundelm *Elymus caninus* var. *caninus*.

Skogastorpskärrret

Västergötlands orkidéparadis ligger på Plantabergets nordvästra sluttning. Kalkhalten i bäcken som rinner genom området är så stor att kalktuff fällt ut på sluttningen.

Ett stort antal orkidéer stod i vacker blom: kärrknipprot *Epipactis palustris*, flugbloms-ter *Ophrys insectifera*, ängsnycklar *Dactylorhiza incarnata* var. *incarnata* och vaxnycklar *D. incarnata* var. *ochroleuca* sågs i de fuktiga delarna. På den torrare delen fann vi brudsporre *Gymnadenia conopsea* var. *conopsea*, luktsporre *G. odoratissima*, skogsnycklar *Dactylorhiza maculata* ssp. *fuchsii* och praktsporre *G. conopsea* var. *densiflora*, som just var på väg att slå ut.

Men kärret bjöd på annat än orkidéer. Se här ett urval: majviva *Primula farinosa*, stallört *Ononis spinosa* ssp. *arvensis*, hårstarr *Carex capillaris*, källblekvide *Salix hastata* ssp. *vegeta*, samt den sällsynta stora ögontrösten *Euphrasia rostkoviana* ssp. *rostkoviana* som just börjat blomma. Vidare noterade vi fjällgröe *Poa alpina*, höstspira *Pedicularis palustris* ssp. *opsiantha*, näbbstarr *Carex lepidocarpa* ssp. *lepidocarpa* och långbladig

spätistel *Carlina vulgaris* ssp. *longifolia*. Det starkt sluttande kärret bjöd naturligtvis också på extremrikkärrens karaktärväxt – axag *Schoenus ferrugineus*.

Billingenturen

Billingen är Västergötlands största plataberg. På östsidan dominerar skyddade ädellövskogar och på toppen finns granskog. Vid bergets fot dominerar ett fornminnesrikt odlingslandskap. Vårt intresse riktades mot Valle härad – ett sjörikt småkuperat landskap utefter Billingens västsida. Berggrunden är kalkrik och landskapet karakteriseras av omväxlande fuktiga sänkor och torrbackar. Man finner därför rikkärsväxter växande i anslutning till rena fattigmarksväxter.

Turen började i Varnhems samhälle, där vi beundrade den nu för tiden mycket ovanliga korndädran *Neslia paniculata*, samt glansveronika *Veronica polita* och nattglim *Silene noctiflora*.

Vid Skarke gjorde vi en kort vandring i väggkanten med bland annat piggtistel *Carduus acanthoides* – Sveriges taggigaste tistel – säfferot *Seseli libanotis*, pukvete *Melampyrum arvense* och kärrvial *Lathyrus palustris*.

Vi fortsatte sedan till Lerdala där vi först kunde konstatera blommande ljungsnärja *Cuscuta epithimum* var. *epithimum* på en sydsluttande ängsmark (utan ljung). Vi besökte sedan ett gammalt grustag där skälört *Silphium perfoliatum*, en amerikansk inkomling, och ärtvicker *Vicia pisiformis* noterades.

I Sparresäter tittade vi på vidjeginst *Chamaecytisus elongatus*, en inkomling från Balkan, som just börjat blomma på sin enda lokal i Norden.

Sedan fick vi en rejäl lektion i rosdiagnostik av Erik Ljungstrand eftersom hela tolv olika rosarter växte här utmed en och samma ängskant.

Vid Skövde kunde vi glädja oss åt vackert blommande stor färginst *Genista tinctoria* ssp. *elator* och vingvial *Lathyrus latifolius* ssp. *heterophyllus* i en vägsluttning.

Nohlmarken

Sista exkursionsmålet för dagen blev det välhävda naturreservatet Nohlmarken i Skultorp. Detta är en av fastlandssveriges största restaurerade slåttermarker – 6,5 hektar – med över fyrahundra kärlväxter, bland annat sjutton olika orkidéer och tjugo starrar. För trettio år sedan var området till stor del igenvuxet.

Hela eftermiddagen ägnades åt en rundvandring i reservatet på plankförsedda gångstigar. Bland orkidéer vi inte sett tidigare kan nämnas honungsblomster *Herminium monorchis* och Adam och Eva *Dactylorhiza sambucina*. Andra intressanta arter var kåltistel *Cirsium oleraceum*, puktörne *Ononis spinosa* ssp. *maritima*, korskovall *Melampyrum cristatum*, vårflenört *Scrophularia vernalis*, plattsäv *Blysmus compressus* och bäckmärke *Berula erecta*. Kransalgen gråsträfs *Chara contraria* iaktogs i en damm.

Kinnekulleturen

Innan vi kom upp på det berömda platåberget besökte vi Stora Rundrödjan, en ängsartad tallskog med bland annat västgötamåra *Galium suecicum* var. *vestrogothicum*, nästrot *Neottia nidus-avis*, kal tallört *Monotropa hypopitys* ssp. *hypophegea*, ryl *Chimaphila umbellata* och fem sorters pyrolor.

Nästa anhalt blev Munkängarna i Hällekis, Råbäck. Här trivs ädellövskogen med lind, lönn, alm, bok, ek, ask och hassel. Ängsfloran dominerades av ramslök *Allium ursinum* vars lukt kändes rejält. Andra arter vi noterade här var gullhavre *Trisetum flavescens*, lundslok *Melica uniflora*, skogsstarr *Carex sylvatica*, strävlost *Bromopsis benekenii* och lundviol *Viola reichenbachiana*. En eklåga med den sällsynta saffrans-tickan *Hapalopilus croceus* – känd endast från ett fyrtiotal lokaler i landet – studerades noga.

Figur 3. Kärknipprot *Epipactis palustris* blommande vackert i Skogastorpskärret. Foto: Hans Thulin, 26 juni 2008.

I Hällekis besöktes några växthus där vi beskådade ett antal sällsynta mällor: gatmälla *Chenopodium murale*, lönnmälla *C. hybridum*, blåmälla *C. glaucum* och trädgårdsmälla *Atriplex hortensis*. Vidare sågs exempelvis kryddsalia *Salvia officinalis* och stenkyndel *Satureja calamintha*.

Efter en utmärkt lunch på Kinnekullegården blev nästa anhalt alvarmarkerna på Österplana hed. Nedanför raststugan noterades rosettjungfrulin *Polygala amarella*, korallrot *Corallorhiza trifida* och nälstarr *Carex dioica*.

Figur 4. Den sällsynta strandbräsman *Cardamine parviflora* såg vi på vänerstranden i Backa på Kållandsö. Foto: Margareta Edqvist, 29 juni 2008.

I lundbrynet fann vi bland annat luden johannesört *Hypericum hirsutum* och en överblommad grupp av guckusko *Cypripedium calceolus*. På kalkhällmarken såg vi stenkrassing *Hornungia petraea* och stor fetknopp *Sedum rupestre*. På karsten stod den sällsynta kalknarven *Arenaria gothica*, som för övrigt bara finns på Gotland. Vidare noterade vi grusviva *Androsace septentrionalis*, grusbräcka *Saxifraga tridactylites*, murruta *Asplenium ruta-muraria* och kalksvartbräken *A. trichomanes* ssp. *quadrivalens*.

Vi fortsatte till Björnebergsängarna vid Österplana kyrka. Här tog vi en promenad genom nyrestaurerade betesmarker. Intressantaste fynden blev kalkbräken *Gymnocarpium robertianum*, tistelsnyltrot *Orobanche reticulata*, honungsblomster och ett bestånd med vita smultron.

Kållandsö

Söndagens halvdagsexkursion ägnades åt Backa, ett före detta färjeläge på sydöstra delen av Kållandsö. Här finns en osedvanligt artrik flora i en småskalig mosaik av sura och basiska bergarter. Området har det varmaste sommarklimatet i Västsverige, här fanns mistel ända till år 1919.

Vid lerstranden såg vi bland annat vattenkräppa *Rumex hydrolapathum*, dyblad *Hydrocharis morsus-ranae* och jättegroe *Glyceria maxima*, som på orten kallas kassävja vilket redan Linné noterade. I strandkanten växte vattenmärke *Sium latifolium*, vattenstäckra *Oenanthe aquatica*, jättestarr *Carex riparia*, kalmus *Acorus calamus*, axslinga *Myriophyllum spicatum* och sjöranunkel *Ranunculus lingua*.

På strandklipporna växte rosenpilört *Persicaria minor*, sydknutnarv *Sagina nodosa* ssp. *nodosa* och den sällsynta strandbräsman *Cardamine parviflora*.

På det näringsfattiga gnejsberget noterade vi gaffelbräken *Asplenium septentrionale*, sandkrassing *Teesdalia nudicaulis*, vårspärgel *Spergula morisonii*, vitknavel *Scleranthus perennis*, vårtåtel *Aira praecox* och bergglim *Atocion rupestre*. På det rika basiska berget strax intill fann vi småfingerört *Potentilla tabernaemontani*, fältmalört *Artemisia campestris* ssp. *campestris*, svartoxbär *Cotoneaster niger* och flentimotej *Phleum phleoides*.

Botanikdagarna avslutades med ett besök på Läckö slott med en rundvandring på slottet och ett guidat besök i den lilla men mycket innehållsrika slottssträdgården.

Hans Thulin arbetar som infektions- och allmänläkare. Han är verksam i Jönköpings Botaniska Sällskap och arbetar med att ställa samman Södra Vätterbygdens flora.

Adress: Malmgatan 1, 562 42 Taberg

E-post: hans.thulin@swipnet.se